

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע קרח תש"ף

עולים או לא עולים, ארץ זבת חלב ודבש?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

אחד הביטויים המלווים אותנו בפרשיות שלח וקרח הוא עולים או לא עולים?

בפרשת שלח לך זיהינו שלש קבוצות: העולים - יהושע וכלב. וז"ל הכתוב: "ויסהם כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה פי כול נובל לה" (במדבר י"ג ל).

הלא עולים - עשרת המרגלים, וז"ל הכתוב: "והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו" (שם לא), העולים כנגד רצון השם - מעפילים, וז"ל הכתוב: "וישקמו בבקר ויעלו אל ראש ההר לאמר הננו ועלינו אל המקום ויאמר משה ... אל תעלו" (שם מ - מב).

גם בפרשת קרח אנו מוצאים עימות דומה, דתן ואבירם התריסו כלפי משה רבנו: "וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה" (שם יב). הנימוק בניהם הוא כפול: "הקמט פי העלינו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר ... אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש" (שם יג-יד).

הביטוי המיוחד: ארץ זבת חלב ודבש, ליווה את עם ישראל מאז ההתגלות של הקב"ה למשה רבנו, ליד הסנה (שמות ג' ח), אע"פ כן, דתן ואבירם, בחוצפתם, כינו בכינוי זה דווקא את ארץ מצרים. בזאת הם מתחברים שוב אל עשרת המרגלים.

ננסה להבין יותר לעומק את משמעות כינויה של ארץ ישראל דווקא כ- ארץ זבת חלב ודבש, נפנה לנבואת ישעיהו על ימי חזקיהו, שם הנביא חוזר (כמעט), שלש פעמים על ביטוי מקביל. ואלו דבריו: "לכן יתן אדני הוא לכם אות ... חמאה ודבש יאכל לדעתו ... והיה מרב עשות חלב יאכל חמאה פי חמאה ודבש יאכל כל הנותר בקרב הארץ" (ז' יד - כב). הנביא מדבר על זמן גאולה, לשארית העם שתנצל מהחורבן האכזרי, שהביאו האשורים על הארץ (עיינו ישעיהו א' ה-ט).

הוא מבטיח שפע של חלב ודבש, שהם סמל הפריחה החקלאית של ארץ ישראל. נבואה זו חוזרת על עצמה בדברי נביאים רבים. ניתן מספר קטן של דוגמאות: נבואת יואל - "והיה ביום ההוא יטפו יזובו ההרים עסיס (דבש פירות) והגבעות תלכנה חלב...". (ד' יח). נבואת עמוס - "הנה ימים באים נאם ד' ונגש חורש בקצר וידרו ענבים במשך הדרע והטיפו ההרים עסיס וכל הגבעות תתמוגגנה (מרב חלב): ושקתי את שבות עמי ישראל ובונו ערים נשמות וישבו...". (ט' יג-יד). נבואת ירמיהו - "עוד תטעי כרמים בהרי שמרון נטעו ונטעים וחללו... הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתיים מירפתי ארץ כס עור ופסח הרה וילדת יתרו קהל גדול ושובו הנה" (ל"א ד-ז).

נבואת יחזקאל - "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאור לעמי ישראל פי קרבו לבוא והרפיתי עליכם אדם כל בית ישראל פלה ונשבו הערים והקרבנות תבנינה" (ל"ו ח - ט). על נבואות אלה ובמיוחד על נבואת יחזקאל לימדונו הז"ל: "ואמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר ו"ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאור לעמי ישראל פי קרבו לבוא והרפיתי עליכם אדם כל בית ישראל פלה בדרך אל ארץ ישראל - ארץ זבת חלב ודבש, אלא גם על נבואות הגאולה בענין ישיבה בארץ תחת הגפן והתאנה. ואם, ח"ו, תהיה גלות, על חזרתו של העם לארץ ישראל פורחת.

בדור שלנו אנו זוכים לתקן את חטאם של המרגלים, חטאם של דתן ואבירם. עם ישראל חוזר לארץ ישראל, ארץ ישראל מקבלת את פניו בחלב ודבש.

הקשר בין עם ישראל לארץ ישראל הוא על טבעי, יתכן ומבחינה שכלית ורציונלית, גם עשרת המרגלים צדקו וגם דתן ואבירם. אבל אנחנו אנשי אמונה, ההולכים בדרכם של משה רבנו ושני תלמידיו- יהושע וכלב. למרבה הפלא, בחסדי השם, המציאות בשטח תומכת באמונה ובחזון. ניתן שתי דוגמאות.

א. דבריו של הדמוגרף וההיסטוריון המוביל בעולם היהודי, שמעון דובנוב, שכתב בשנת 1898 (במאמרו ואח"כ בספרו, מכתבים על היהדות הישנה והחדשה, 1907, תקציר בעברית 1937) שבשנת 1998 יהיו בארץ ישראל מקסימום חצי מיליון יהודים, ללא מדינה וללא הכרה בין לאומית בזכויותיהם הלאומיות, הם יהיו תלויים בחסדי יהדות התפוצות. אין צורך להסביר כמה הוא טעה.

ב. ציטוט של סט סיגל, חבר המועצה האמריקאית לביטחון לאומי שכתב בספרו כי הטכנולוגיות הישראליות בתחום המים וההשקיה הם המפתח העשוי לשנות את חייהם של ארבעה מיליארד בני אדם, לטובה.

(יצא גם בעברית, המאבק על כל טיפה, סלע מאיר 2015 ובאנגלית 2015 ובהאגלית 2015 (Seth M Siegel, Let There be Water, Thomas Dunne Books 2015).
אכן, יותר ממאה וחמישים מדינות בעולם, עושות שימוש בטכנולוגיות אלה שפותחו בישראל.

לכן נסכם, משה אמת ותורתו אמת, עלה נעלה!

לעיין הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט"ו בכסלו תשס"ט	לעיין הרב ישראל רוזן זצ"ל נלביע י"ג בחשוון תשע"ח	לעיין מרת גיטה ור' אברהם קליין ז"ל, (אברהם - נלביע בלי"ג בעומר תשע"ט)	לעיין ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד ז"ל (שרה - נלביע ט"ז בטבת תש"ף)	לעיין הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י" באייר תשע"א	לעיין הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע ט" בתשרי תשע"ו	לעיין מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלביע י' בתמוז תשע"ד	לעיין מרים שטרן ע"ה נלביע ה' באב תשע"ט	לעיין מר שמואל ואסתר שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד
---	---	--	--	---	---	---	---	---

לעיין דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנס של יצחק ונעמי הי"ו נלביע כ"ח באייר
לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

חֶמְדַּת הַדָּף הַיּוֹמִי

לעבור ליד מצלמות אבטחה בשבת

הרב עקיבא כהנא

בימינו, כשכמעט בכל רחוב יש כמה וכמה מצלמות אבטחה, עולה השאלה האם מותר לעבור במקום שכזה שבו האדם מצולם, במשנה שאותה נלמד בעזרת השם בשבת (קו ע"ב) נאמר שבמקרה שנכנס צבי לבית ואדם נעמד בפתח באופן שהוא חסם את יציאת הצבי, הוא חייב, לעומת זאת אדם אחר שבא ונעמד לידו אינו חייב אפילו אם הראשון אחר כך עזב את מקומו. **המשנה מסיימת ואומרת:** "למה זה דומה לנועל את ביתו לשומר ונמצא צבי שמור בתוכו".

כמה פירושים נאמרו בהסבר המשנה, ולפירושים אלו יש נפקא מינה למעשה: **לדעת רש"י מדובר** שהצבי כבר נמצא בתוך הבית וניצוד, ולכן אדם שהוא סוגר את הבית אינו צד אותו.

לעומת דברי רש"י הר"ן (על הרי"ף דף לח ע"א) מביא רשב"א שהביא ירושלמי שכתב (יג, ו): "ר' יוסי בי ר' בון בשם רב חנא היה צבי רץ כדרכו ונתכוון לנעול בעדו ונעל בעדו ובעד הצבי מותר. ר' יוסי בי ר' בון בשם רב חונה ראה תינוק מבעבע בנהר ונתכוון להעלותו ולהעלות נחיל של דגים עמו מותר. ר' יוסי בי ר' בון בשם רב חונה היה מפקח בגל ונתכוון להעלותו ולהעלות צרור של זהובים עמו מותר".

מדברי הירושלמי למד הרשב"א שמותר לנעול את הבית, כשמתכוונים לשמור את הבית, למרות שהוא מתכוון גם לנעול את הצבי ולצוד אותו. **הר"ן מקשה על הרשב"א** שדבריו תמוהים: "היאך אפשר שאפילו במתכוין לנעול בעדו ובעד הצבי יהא מותר וכי מפני שהוא צריך לנעול ביתו נתיר לו לעשות מלאכה בשבת" - כלומר, הדבר לא יתכן שיהיה מותר לאדם לעבור עבירה בגלל שהוא צריך לנעול את הבית, בנוסף הוא כתב שלדעתו בכל מקרה שבו אדם יודע שהצבי נמצא בבית יהיה אסור לו לנעול את הבית באופן כללי. והוא כותב שהירושלמי התיר רק באופן שהתכוון לנעול ולא התכוון לצבי. והדמיון לפיקוח נפש אינו מוחלט, משום שבפיקוח נפש מותר אפילו אם הוא מתכוון ממש למלאכה אחרת, על מנת שלא ימנע מלהציל נפשות. (באופן דומה לדברי הר"ן הקשה גם הרמב"ן על הגמרא שם).

בפסקי ריא"ז (שם ג) כתב שניתן ללמוד מהרשב"א שלמרות שאסור פסיק רישיה בשבת - כלומר לעשות מעשה בכוונה להיתר באופן שברור שיעשה גם איסור, הדבר אסור, זה נכון רק כאשר באותו מעשה שהוא עושה את ה"פסיק רישיה" "אינו עושה דבר היתר עמו", אבל אם באותו הפסיק רישיה שעושה, עושה גם כן דבר היתר עמו, ויתכן גם לדבר היתר, אז אפילו עביד פסיק רישיה ומכוון גם לו, שרי"י מדבריו עולה שהוא פסק כדברי הרשב"א ולא כדברי הר"ן והרמב"ן.

המשנה ברורה (שטז, כה ושער הציון לג) כתב שאולי גם הרשב"א לא התיר לנעול את ביתו, אלא כשעיקר כוונתו על מנת לנעול את הבית, ולא על מנת לצוד את הצבי. ובכל מקרה אין הלכה כדברי הרשב"א. **בשו"ת במראה הבזק (ד, מ) הביאו** את דברי הרב וואזנר לגבי נורת רחוב שנדלקת אוטומטית, והביאו בשם הרב וואזנר שכתב שאין בזה איסור, משום שגם לפי דברי הר"ן שאסור הוא אסר במקרה שאדם מתכוון גם לצוד את הצבי, אבל במקרה שאדם לא מתכוון כלל למלאכת איסור, אלא רק הולך לפי תומו, אין לאסור אפילו לשיטת הר"ן.

האבני נזר (או"ח קצד) כתב שניתן לתרץ את הרשב"א מקושיית הר"ן שלדעת הרשב"א כיון שהצבי אינו נחשב ביחס לבית, לכן איסור הצידה אינו נובע ישירות ממעשה הסגירה, ולכן אין איסור לסגור את הבית כשהצבי בתוכו. **הרב זלמן נחמיה גולדברג (תחומין כה, עמ' 441 והלאה) כתב** שניתן להבין מדברי האבני נזר שניתן להתיר את ההליכה במקום שיש בו מצלמה, משום שהאיסור אינו קשור למעשה שאדם עושה שהוא ההליכה באותו המקום. בסופו של דבר לאחר דין ודברים בין הגר"י לבין הרב ישראל רוזן, הגר"י מתיר מסיבות אחרות - משום שאין במלאכה זו כתיבה מהתורה, ומשום שמבחינה חשמלית מדובר רק בשינוי מתח וזרם ולא יצירתו, ומטעמים נוספים.

הרב עובדיה יוסף (יביע אומר ט, לה) כתב שלכאורה קשה על הפוסקים כרשב"א, מדברי ספר התרומה שהובא בטור (שטז) וכתב שאסור לסגור קופסה שיש בתוכה זהובים משום שיש בזה איסור צידה, ולכאורה ברור שהאדם לא מכוון לצוד את הזבובים, וכמו כן איסור הצידה הוא איסור דרבנן, ואם כן מדוע יש לאסור זאת? **הוא מסביר** שכיון שהשו"ע לא פסק את דין התרומה להלכה, וזאת משום שהתוספות (שבת קג ע"א) חולק עליו וסובר שפסיק רישיה שלא נחא לו מותר באיסור דרבנן, ראשונים נוספים כתבו כדברי התוספות, לכן אין להחמיר כדברי התרומה. בדבריו הוא הביא ראיות נוספות שיש לסמוך על דברי הרשב"א שהובאו לעיל.

לעומתם בספר אורחות שבת (א, טו, הערה נה) כתב שיש לאסור מעבר במקום שיש בו מצלמה במעגל סגור, משום שיש בזה משום כתיבה דרבנן, אך הביא כמה פוסקים שמקילים גם בכך, משום שאין זו כתיבה גם מדרבנן.

סיכום: הרשב"א הביא ירושלמי שכתב שיש לפרש בסוגייתנו שאדם הנועל את ביתו אינו עובר על איסור צד גם אם יש צבי בבית, אלא אם כן הוא יתכוון אך ורק לצוד את הצבי, לעומתו הר"ן חלק עליו, מדברי הרשב"א ניתן ללמוד כי מותר לעבור במקום שיש בו מצלמות שמצלמות, במידה ולא מכוונים למלאכה זו, היו שכתבו שאף לפי דברי הר"ן כך הדין, לעומתם היו שהחמירו בעניין זה.

[ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org](mailto:info@eretzhemdah.org)

<p>לע"י שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"י רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"י חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"י סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לע"י גב' לורין הופמן ז"ל לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>			

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

בקשה לשינוי תשובה שניתנה באתר אינטרנט

'ארץ חמדה גזית' ירושלים / חשון תשע"ג / תיק מס' 73002

דיינים: הרב יוסף כרמל, הרב דניאל כ"ץ, הרב דניאל מן

המקרה בקצרה: התובע הגיש תביעה כנגד הנתבע שהוא רב העונה תשובות באינטרנט, בדרישה שביה"ד יורה לו לשנות פסק הלכה שניתן במסגרת אתר אינטרנט.

פסק הדין: התביעה נמחקה, והתובע אינו רשאי להגיש את התביעה בבית דין אחר.

נימוקים בקצרה:

א. תחומי העיסוק של בית הדין

כתב השולחן ערוך (חו"מ ו, א) ש"אין הדיינים יושבים לדון בדין פחות משהו פרוטה", אין כוונתו שהדיינים לא מתעסקים בדינים שאין בהם ערך כספי כלל, משום שהרי בית הדין מתעסק במניעת הוצאת דיבה, או בסעדים אחרים שאנשים מבקשים. אלא שבית הדין אינו מתערב כאשר אדם מבקש שבית הדין יבחן סוגיה הלכתית ואת הפסיקה הראויה בעניין זה כשאינו תביעה נקודתית על הפרק. לפיכך, בית הדין דוחה את התביעה לבחון האם הפסיקה שפורסמה באינטרנט נכונה או שגויה.

ב. חשש לביזוי תלמידי חכמים

יתירה מזו, ישנה בעיה חמורה בעצם הגשת תביעה כנגד אחד מרבני ישראל בטענה שמה שהוא אומר מטעה ומכשיל. יש בכך משום ביזוי של הרב, וכמו שכתב הרמב"ם בתשובה (רסח):

ואם הממונה מטעם ההלכה מוכיח מי שנופל ממנו בחכמה על דבר מענייני האיסור וההתיר, חייב הוא לקבל זאת (ממנו) ולא לחלוק (עליו), ואל יהא בור, אשר מסימניו, (שהוא) מדבר לפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ואם לא יקבל ממנו ויתמיד (במעשה) שעליו הוכיחו, הרי הוא בר נידוי לפי שהוא עובר על איסור ועם זה מבזה תלמידי חכמים, שהוא בכלל בזיון דבר ה'.

למרות שמוותר לפי ההלכה לומר על רב שהוא טועה ואין בזה משום ביזיון כמו שכתב בשו"ת חוות יאיר (א, יז): "ואין גנאי לאותו חכם לומר שטעה כי גם מבחר מין אנושי טעה".

אלא שהגשת תביעה לבית הדין, על כך שנפסק פסק שאינו לרוח התובע, מהווה צעד מופרז שיש בו ביזוי ופגיעה ברב, על כן בית הדין מוחק את התביעה ואוסר על הגשתה בכל בית דין אחר.

למעבר לפסק הדין

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ז)

New Hampshire, USA

ניו המפשייר, ארה"ב

אלול תשס"ח

מפתחות אלקטרוניים, השימוש בהם בשבת, בשעת הדחק גדולה

שאלה

אני משמש כפרופ' באוניברסיטה, ואני גם מוסמך לרבנות. הסטודנטים הדתיים באוניברסיטה שלנו ביקשו פעמים רבות שהכניסה לפנימיות בשבת תתאפשר באמצעות מפתחות מכניים. מסיבות ביטחוניות, ההנהלה מסרבת, לכן כל הכניסות מותנות בשימוש בכרטיסים מגנטיים. בגלל זה הסטודנטים הדתיים נאלצים לחכות בחורף בקור של -25°C , עד שגוי יפתח את הדלת עבור עצמו, ואז גם הם נכנסים.

האם יש היתר בשעת דחק שכזו, ובמיוחד אם מחכים הרבה זמן בקור מקפוא, להשתמש בכרטיס כדי להיכנס?

תשובה

א. אסור בשבת לפתוח דלת באמצעות מפתחות אלקטרוניים¹.

ב. בשעת הדחק, כשאינו אפשרות לנתק את הדלת ממפתחות אלו ולהשתמש במפתחות הרגילים, העדיפות היא לבקש מגוי שיפתח הוא את הדלת (מותר אף לקבוע איתו מראש שיהיה שם בשעה היעודה)², ובלבד שידאגו שפתיחת הדלת לא תגרום להדלקת מכשירים אחרים³.

ג. אם אין גוי בנמצא ולא הצליחו לדאוג מראש לגוי שיפתח עבורם את הדלת – יכולים לפתוח את הדלת בשינוי⁴ ובתנאי שפתיחת הדלת אינה מפעילה מכשירים נוספים.

¹ סגירת מעגל חשמלי בשבת, הגורמת לפעולות האסורות מן התורה (כגון הדלקת נורה שיש בה חוט להט), אסורה מדאורייתא לפי רוב הפוסקים, מחמת המלאכה הנעשית מכוחו. בסגירת מעגל חשמלי עצמו, נחלקו הפוסקים מהי מהות האיסור. לדעת ה"חזון איש" (או"ח סי' נ ס"ק ט) סגירת מעגל חשמלי אסורה מדאורייתא מדין בונה, וממילא בפתיחתו חייבים מדין סותר. לעומת זאת, לדעת ר' יצחק שמעלקיש ("בית יצחק" יו"ד ב השמטות לסי' לא) אין איסור אלא מדרבנן, מדין מוליד, וכשם שלגבי המוליד ריח בבגדים אמרה הגמרא (ביצה כג ע"א): "רבה ורב יוסף, דאמרי תרוייהו סחופי כסא אשיראי ביומא טבא אסור, מ"ט משום דקמוליד ריחא" כך המוליד כוח חשמלי גם הוא נחשב מוליד. על שניהם חלק הגר"ש אויערבך ב"מנחת שלמה". על ה"חזון איש" (ח"א סי' יא) מצד שבסגירת המעגל הוא אינו יוצר כלי, שהרי הכלי כבר נבנה ונשלם מזמן, וכל מה שהוא עושה עכשיו אינו אלא מאפשר לאלקטרונים לעבור בחוטי החשמל (כמו בצינור מים וגז), וזה אינו בנייה אלא שימוש. אי אפשר להגדיר כבונה פעולות הנעשות אינספור פעמים ביום, שאין בהם כדי לשנות את גוף החפץ. על ה"בית יצחק" (שם סי' ט) כתב הרב אויערבך שדבר שכך הוא דרך שימוש, לחברו ולנתקו תדיר, לא שייך בו כלל איסור מוליד, ועוד שקשה לחדש איסור מוליד כזה שלא נזכר בש"ס, אלא שסיים: "אך מה אעשה שכבר הורה זקן, והוא הגאון מוהר"י שמעלקיש... והדבר צריך הכרעה".

הצ"ח החדש הביא (קונטרס אחרון לסי' א) את תשובת ר' נתן לוין, שהיה חתנו של ר' יצחק שמעלקיש, וכתב שם טעם נוסף לדחות את דברי ה"בית יצחק", שלא מצינו איסור מוליד אלא בדבר הניכר בא' מחמשת החושים. ב"קדושת השבת" כתב בשם הגר"א נבנצל שהגר"ש אויערבך לא סבר כ"חזון איש" ולא כ"בית יצחק", אך מכל מקום לא התיר הדלקה וכיבוי של מכשירים אלו בשבת, כנראה משום עובדין דחול.

להלכה חלקו רוב הפוסקים על ה"חזון איש": ה"מנחת יצחק" (ח סוף סי' כו), ה"באר משה" (ו קונטרס אלקטריק סי' ו ס"ק טז), הגר"ש גורן ב"משיב מלחמה" (א סי' נא), "אור לציון" (ב סי' מא הערה ג), הרב עובדיה יוסף ב"ביע אומר" (ז או"ח סי' לו ס"ק ג; ט או"ח סי' קח ס"ק קפה), ששמע כן מהגר"ע עטייה, "שבט הלוי" (א סי' קכא ס"ק א), שכתב שדברי ה"חזון איש" צ"ע, הגר"א רבינוביץ ב"שיח נחום" (סי' כה) וב"מלומדי מלחמה" (סי' נר-סב) בשם הרב הענקין, וכן משמע ב"אגרות משה" (יו"ד ב סי' ה), שדן בעניין שוחט שדיבר במיקרופון בשבת, וכתב שעבר על איסור דרבנן ולא הזכיר כלל את דעת ה"חזון איש", שיש בזה איסור דאורייתא.

יש שלא דחו לגמרי את דברי ה"חזון איש", אלא שסברו שלכתחילה יש לחוש לו: עיין ב"קדושת השבת" (א עמ' כב) שכן דעתו של הרב יוסף שלום אלישיב, וכן עיין שם בנספח ה (עמ' שו) שכן דעתו של הגר"י נויבירט. גם הם סוברים שרק לכתחילה יש לחוש לדעת ה"חזון איש", אך בשעת הדחק סמכין על הפוסקים שאין כאן אלא איסור דרבנן.

² אמירה לגוי אסורה מדרבנן (שבת קנ ע"א, תוס' שבת קכא ע"א ד"ה אין), ובלשון אחרת "אמירה לנוכרי שבות". אף-על-פי-כן, ישנם מצבים שבהם לא גזרו חז"ל על אמירה לגוי. השו"ע (או"ח סי' שז סעי' ה) כתב: "דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות – מותר לישראל לומר לא"י לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה... ויש אוסרין".

מקורו הוא ברמב"ם (שבת פרק ו הל' ט-ל), וכן היא שיטת הגאונים. אף שסיים "ויש אוסרין", והיא דעת התוספות בגיטין (ח ע"ב ד"ה אע"ג) ובבא קמא (פ ע"ב ד"ה אומר) וכן כתוב ב"הגהות מימוניות" (פרק ו אות כ) בשם הסמ"ג, קי"ל שבכל מקום שהמחבר מביא שתי דעות אחת בסתם והשניה בשם יש אומרים, הלכה כדעה שהובאה בסתם. כנודע בכללים, עיין בתשובת הרמ"ע מפאנו (סי' צז), ובשו"ת מהרי"ט (ב או"ח סי' א) ובשו"ת "וי"ד ס"ס רמב"ג) וב"ברכי יוסף" (או"ח סי' שמה ס"ק ב). כן כתב גם ה"לבוש", ה"אליה רבה" וה"בי"ח, שהלכה כדעה הראשונה. על-פי זה מותרת אמירה לנוכרי באיסור דרבנן במקום חולי, צורך גדול או מצווה. על זה כתב "שער הציון" (שם ס"ק כד) שהיינו צער הגוף, ואין לך צער הגוף גדול יותר מאשר כאן, שהקור בחוץ עז מאוד (25 מעלות מתחת לאפס) ו"הכל חולים אצל הקור", ועיין "הגהות מרדכי" (שבת רמז תנב ב) וגם הוא ביטול עונג שבת, שהוא מצווה.

³ כגון נורות להט, שהדלקתם אסורה מדאורייתא, ובכחאי גוונא לא התירו אמירה לגוי. אמנם, במתקנים מעין אלו מצויות בדרך-כלל נורות ביקורת, הנדלקות בעת העברת המפתח, אלא שבדרך-כלל נורות אלו הן נורות LED, שאין בהם חוט להט והדלקתן איננה שונה מכל סגירת מעגל חשמלי שבו דנו לעיל, בהערה 1.

⁴ על-פי מה שהבאנו לעיל מדברי השו"ע, שהתירו שבות דשבות במקום צער גדול, נראה שגם עשיית הפעולה בשינוי הנה פתרון טוב למצב הני"ל, למקרה שאין גוי ואין אפשרות לחכות בחוץ מחמת הקור העז (כפי המתואר בשאלה), שהרי עשיית מלאכה האסורה בשבת בשינוי אינה אסורה אלא מדרבנן, וכיוון שעצם פתיחת הדלת על-ידי מפתח אלקטרוני אסורה רק מדרבנן (כדין סגירת מעגל חשמלי, וכפי שהתבאר לעיל), ואם כן זהו שבות דשבות. אלא שמדברי המהר"ם שיק (או"ח סי' קכא) מבואר שדווקא כשאחד מה"שבותים" הוא אמירה לגוי הקלו בשבות דשבות במקום צער וכדומה, משום דזהו שבות שאין בו מעשה, מה שאין כן כששני ה"שבותים" נעשים על-ידי ישראל, לא יועיל ששני האיסורים הם דרבנן, והם נחשבים כגזרה אחת. כן כתבו גם ה"בית יצחק" (או"ח סי' מב ס"ק ה) וה"פרי מגדים" ב"אשל אברהם" (סי' שז ס"ק ז). וחלקו עליהם מהר"ש קלוגר ("האלף לך שלמה" או"ח סי' קמו), מהרש"ם (ג סי' קצח) ו"ידברי מלכיאלי" (ה סי' רלח), וכמותם פסק הגר"ע יוסף ב"ליות חן" (סי' לה).

עוד יש לדון אם אנו גוזרים משבות לשבות. ה"מגן אברהם" כתב (סי' שז ס"ק ז-ח): "ודע שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותים, ואין לך במ להתיר אלא מה שאמר חכמים". מקור דבריו ב"מגיד משנה" (שבת פרק ו הל' ט) וברמב"ן (שבת קל ע"ב). ואם כן אין לנו אלא מה שהתירו חז"ל באמירה לגוי באיסור דרבנן, ומנין להתיר עשייה בשינוי באיסור דרבנן? אלא שכבר כתב ה"אגלי טל" (מלאכת טוחן סעי' יז בהערה), שהרמב"ן ב"תורת האדם" חזר בו מדבר זה, ששם דימה שבותים בהיתר לחולה שאין בו סכנה, ולכן פסק שמדמים שבותים, וכמותו פסק גם ב"ליות חן". אם כן, אף כאן ניתן להקל לפתוח בשינוי, וכן נראה גם מדברי הראשון לציון הגר"מ אליהו עיין ב"קדושת השבת" (עמ' קלב הערה כ).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרניך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

נתנאל בן שרה זהבה בנימין בן שולמית יפה בת רחל יענטע אסתר מיכל בת גיטל	ניר רפאל בן רחל ברכה אלישע יוסף בן אורית אסתר בת רחל מאירה בת אסתר יהודית שרה בת רחל	נתנאל אילן בן שיינא ציפורה ויקי ויקטוריה בת דייזי רבקה רינה בת גרוונה נתנה שרה בת פנינה
בתוך שאר חולי עם ישראל		